ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾಸಿರನಾಡಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನತೆ

ಪಿ.ವಿ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ

ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಭಾಗ ಮತ್ತು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ-ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಪದ್ಧತಿ. ಇಂತಹ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಿನ ಮುಂದೆ ಅಂಕಿಯನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಅಂಕಿ ಆಯಾ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿಯ ಗ್ರಾಮ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದೆಂದು ಈಗ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಲಾಗಿದೆ. ಕದಂಬಳಿಗೆ-೧೦೦೦ ಎಂಬುದು ಅಂತಹ ಒಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಾಗ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕನ್ನರದೇವನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೦ರ ನಂದಿಗುಡಿಗ್ರಾಮದ ಕೀಟ್ಟಿಗಂಟಿ ಸ್ಮಾರಕ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ 'ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾಯಿರ' ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಕಡಂಬಳಿಗೆ ನಾಡು[2] ಕದಂಬಳಿಗೆ ನಾಡ ಸಾಯಿರ[3] ಕಡಂಬಳಿಗೆ ಸಾಹಿರ,[4] ಕದಂಬಟಿಂಗೆ ಸಾಸಿರ[5], ಕದಂಬವಾಡಿ ನಾಡು,[6] ಸಾಸಿರ[7] ಸಾಸಿರನಾಡು[8], ಕಡಂಬ ದೇಶ ಸಹಸ್ರ,[9] ಕದಂಬಳಿಕೆ ಸಾಯಿರ[9A] ಎಂಬ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೫ರ ಯಾಳ ಹೊಳೆಯ ಶಾಸನದ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಉಕ್ತನಾಗಿರುವ ಈ ನಾಡಿನ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಿಂದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದವರೆಗೆ, ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ೨೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಈ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಾಗ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಹು ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಿತು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾವಿರ' ಎಂಬ ಉಪವಿಭಾಗ ಅವರ ಯಾವ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದಿತೋ ತಿಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ

---

1 ಎ.ಕ. ಸಂಪುಟ ೧೧, ದಾವಣಗೆರೆ ೧೯೯, ನಂದಿಗುಡಿ
2 ಅದೇ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ೨೬. ಗೊಡಬನಾಳು, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೪೬ ?
3 ಅದೇ, ಹೊಳಲಕೆರೆ ೩೦, ಆಡನೂರು, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೬೪
4 ಅದೇ, ೨೩, ಗುಂಡೇರಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೬೮
5 ಅದೇ, ದಾವಣಗೆರೆ ೧೯, ಅವರಗೆರೆ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೩
6 ಸೌ. ಇ. ಇನ್ಸ್ ಸಂಪುಟ ೯, ಭಾಗ ೧, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೨೬ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪
7 ಎ.ಕ. ೧೧, ದಾವಣಗೆರೆ ೧೧, ಬೇತೂರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೬
8 ಅದೇ, ದಾವಣಗೆರೆ, ೧೩೪, ಹಿರೇತೊಗಲೇರಿ, ಕ್ರಿ.ಶ, ೧೧೦೮ ?
9 ಅದೇ, ದಾಮಣಗೆರೆ ೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೩
9A ಜಯಮ್ಮ ಯಾಳಹೊಳೆಯ ದಾನಶಾಸನ, ಹರತಿಸಿರಿ (ಹೆಚ್.ವಿ. ವೀರನಾಯಕ 'ಹರತಿ' ನೆನಪಿನ ಸಂಪುಟ) ಹರ್ತಿಕೋಟೆ, ೧೯೮೭, ಪು-೬೯೧

ಅವರ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕದಂಬಳಿಗೆ-೧೦೦೦ದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದ್ದ ಕೂರವಾದಿ-೩೦೦ರ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾವ ಉಪವಿಭಾಗಗಳೂ ಶಾಸನೋಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ.[10] ಆದರೆ ಈ ಕದಂಬಳಿಗೆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ಅಂದರೆ, ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಆಸುಪಾಸಿನ ಭಾಗಗಳು, ನೊಳಂಬವಾಡಿ ಮೂವತ್ತಿಚ್ಛಾಸಿರವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಿತು.[11] ಈ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ಮೂವತ್ತಿಚ್ಛಾಸಿರದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉಪವಿಭಾಗವೇ 'ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾಯಿರ' ಎಂಬುದು.

ಈ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾಯಿರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಗ್ರಾಮಗಳು ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದ್ದವು. ಕುಕ್ಕವಾಡಿ-೩೦೦, ಕೂರವಾಡಿ-೩೦೦ ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಉಪಭಾಗಗಳು, ಕುಂದರ-೭೦, ಭ್ರಾಂತಿ-೩೦ ತಿಕಾಡು-೩೦, ಹೊನ್ನುಂಡ-೩೦, ಬೆಲ್ತೂರು-೧೨, ಅತ್ತಿಗೆರೆ-೧೨, ಪಡಡೆ-೧೨ ಮುರ್ಚನೂರು-೧೨ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಉಪವಿಭಾಗಗಳು ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾವಿರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವು.

ಕದಂಬಳಿಗೆ ನಾಡಿನ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಡುವಗೆರೆ-500, ಬಲ್ಲಕುಂದೆ-೩೦೦, ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿ-ಆಚಿನ ಭಾಗ ಸಾಂತಳಿಗೆ-೧೦೦೦ ಪ್ರದೇಶ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ (ಕದಂಬವಾಡಿ-ನಾಡ ಭಾಗವೇ ಆದ ?) ಕೋಳಿ-೫೦೦, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮಂಡಲಿ-೧೦೦೦ ಮತ್ತು ಗಂಗವಾಡಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಿರ್ಗುಂದ-೩೦೦ ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮೇರೆಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾಯಿರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮಹಾಸಾಮಂತಾಧಿಪತಿಗಳಾದ ಕನ್ನಯ್ಯ ಅಥವಾ ಕನ್ನರಸ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೮೯-೯೬೪),* ಸೂದ್ರಕಯ್ಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೬೫-೬೮), ಪಡಿಯಂಕದೇವ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೮೦), ಮುಕ್ಕುನ್ದ ಸಿನ್ದ ಶ್ರೀಮತ್ ಜಾತರಸರ್ (ಕಿ.ಶ. ೯೭೨) ಮುಂತಾದವರು ಆಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಪ್ರಾರಂಭದಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬ ವಂಶೀಯನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ನೊಳಂಬ ಪೆರ್ಮಾಡಿ ದೇವ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೫-೩೭) ಆ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಗಂಗ ವಂಶಿಯರಾದ ಗಂಗ ಪೆರ್ಮಾನಡಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೦), ಗಂಗಪೆರ್ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ರಾಜ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೮) ಮುಂತಾದವರು ಅವರ ಆಶ್ರಿತರಾಗಿ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯದ ರಾಜಕುಮಾರರು ಕೂಡ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಆಳಿಕೆಯನ್ನು

10 ಅದೇ, ಹೊಳಲಕೆರೆ ೨೩, ಗುಂಡೇರಿ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೬೮

11 ನೊಳಂಬರು ಪ್ರಾರಂಭ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ನೊಳಮ್ಬಳಿಗೆ ಸಾಸಿರ ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದು, ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ಎಂಬ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದರು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಆಂಧ್ರದ ಮಡಕಶಿರಾ ತಾಲೂಕಿನ ಹೇಮಾವತಿ/ಹೆಂಜೇರು ಅವರ ರಾಜಧಾನಿ, ನೊಳಂವಾಡಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ತುಮಕೂರು, ಕೋಲಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಹಾಸನ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಆಂಧ್ರದ ಅನಂತಪುರ, ಚಿತ್ತೂರು, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಉತ್ತರ ಆರ್ಕಾಟು ಮತ್ತು ಧರ್ಮಪುರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೮ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಇವರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 'ನೊಳಂಬವಾಡಿ-೩೨,೦೦೦' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗ ಒಂದು ಬಾರಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ಪ್ರದೇಶವು ಚೋಳ, ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯ ಮತ್ತು ನಂತರ ಹೊಯ್ಸಳರಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹಂಚಿ ಹೋಯಿತು. ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದ ನೊಳಂಬನಾಡಿಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನೇ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬನಾಡಿ ೩೨,೦೦೦ ಎಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

* ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ತೇದಿ ವಿವರವು ; ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಾಸನದ (ಅವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ನಡೆಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೨ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ರಾಜಕುಮಾರ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದಿದ್ದು, ಅವನನ್ನು ಮಾಂಡಲಿಕ ಮಕುಟ ಚೂಡಾಮಣಿ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೫ರ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನವು ರಾಜಕುಮಾರ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಮಹಾರಾಜನ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ಸುಮಾರು ೧೧೦೦ರ ನಂತರದಲ್ಲಿಯಷ್ಟೇ ಮಾಂಡಲಿಕರಾದ ಪಾಂಡ್ಯ ವಂಶೀಯರ ಆಳಿಕೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕದಂಬಗೆರೆ ಎಂಬ ಸ್ಥಳವು ಪ್ರಾಯಶಃ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾವಿರ ಪ್ರದೇಶದ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.[12] ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪ರ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಶಾಸನವೊಂದು ; ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪರ್ವತವು ಕದಂಬವಾಡಿ ನಾಡ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೇರುವಿನಂತಿದ್ದಿತೆಂದು, ಆ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಯುಗದಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಹೆಸರಿದ್ದಿತೆಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ.[13] ಕದಂಬ+ಆಳಿಕೆ=ಕದಂಬಳಿಕೆ>ಕದಂಬಳಿಗೆ ಎಂಬ ರೂಪ ಪಡೆದು, ಕದಂಬರ ಪ್ರಾರಂಭದ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿನ ಭೂ ಸ್ಥಿತಿಯ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಇದು ನೀಡುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. (ನೊಳಂಬರ ನೊಳಂಬಳಿಗೆ ಇದ್ದಂತೆ). ಇಲ್ಲಿ ಅಳಿಕೆ ಎಂಬ ಉತ್ತರ ಪದ, ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಿರ್ಜನ ಅಥವಾ ವಿರಳಜನ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದಿತು ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಗಮನಾರ್ಹ.*

ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕದಂಬಳಿಗೆ ೧೦೦೦ಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೆಲ್ಲುತ್ತುರು–೧೨೦ ಮೊದಲ ಬಾಡ ಬೆಲ್ತ್ತುರ, ಅಂದರೆ ಈಗಿನ ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕಿನ ಬೇತೂರು ಗ್ರಾಮವು ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ತ್ರಿಭುವನ ಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವನ ಪ್ರಾರಂಭದ ನೆಲೆವೀಡಾಗಿದ್ದಿತು. ನೊಳಂಬವಾಡಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಾವಿರದಲ್ಲಿನ ಬೆಲ್ತುರು ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಜನ್ಮಭೂಮಿ, ಕೊಂಡಾಡುವ ಭೋಗ ಭೂಮಿ, ಸಮಸ್ತ ಜನಕ್ಕೆ ಸಂತಸವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಗಂಧಸಾಳಿ ವನಾವಳಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಚೆಲ್ವಿನ ಆಗರವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಶಾಸನವೊಂದು ಈ ನೆಲೆವೀಡನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ.[14] ಆದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೩೦ರ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ನೆಲೆವೀಡಿಗೆ ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೯ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬೇತೂರನ್ನು ಹಳೆಯಬೀಡೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.[15] ಇವರು ಉಚ್ಚಂಗಿಗೆ ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾಸಿರ ಪ್ರದೇಶದ ಉಲ್ಲೇಖ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಂತೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ಕದಂಬಳಿಗೆ ನಾಡಿಗೆ ಇದ್ದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಈ ಪಾಂಡ್ಯ ವಂಶೀಯರು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳತೊಡಗಿದ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಕುಂಠಿತವಾಗಿರುವುದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ದೃಢ ಪಡುತ್ತದೆ. ಉಚ್ಚಂಗಿ, ಕೋಗಳಿ–೫೦೦ಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೪ಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ-೫೦೦' ಎಂದಿದ್ದು ಆನಂತರದಲ್ಲಿ 'ಕೋಗಳಿನಾಡು' ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಕರೆಯಲಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೦ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[16] ಕೋಗಳಿ ನಾಡೊಳಗ್ಗದ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾಯಿರ' ಎಂದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾವಿರವು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಪ್ರಧಾನತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿತೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೋಗಳಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಕದಂಬವಾಡಿನಾಡು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಲು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪ರ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಶಾಸನವು ಆಧಾರ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.[17]

---

12 M.S. Krishna Murthy : The Nolamebas, Mysore, 1980, P. 196
13 ಸೌ.ಇಂ.ಇ., ಸಂ. ೯, ಭಾಗ ೧, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೨೬, ಉಚ್ಚಂಗಿ ದುರ್ಗ
* ಕೆಮ್ತೂರು ರಘುಪತಿಭಟ್ಟ : ತುಳುನಾಡಿನ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳು, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೭೯, ಪು. ೮೪
14 ಎ.ಕ., ೧೧, ದಾವಣಗೆರೆ ೩, ಅನೆಕೊಂಡ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೦
15 ಅದೇ, ದಾವಣಗೆರೆ ೬, ಬೇತೂರು
16 ಅದೇ, ದಾವಣಗೆರೆ ೧೨, ಬೇತೂರು
17 ಸೌ.ಇಂ.ಇ., ಸಂ. ೯, ಭಾಗ ೧, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೨೬, ಉಚ್ಚಾಂಗಿದುರ್ಗ

ಕದಂಬಳಿಗೆ ನಾಡಿನ ಉಲ್ಲೇಖ ಕ್ರಿ.ಶ. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗಷ್ಟೇ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದರೂ, ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಕನ್ನಡ ಅರಸು ಮನೆತನವಾದ ಕದಂಬ ವಂಶದ ಆಳಿಕೆಯ ಕುರುಹು ಇದಾಗಿರಬೇಕು. ಕದಂಬ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಮಯೂರಶರ್ಮನು ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಅಸ್ತಿಭಾರವನ್ನು ಈಗಿನ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲೇ ಹಾಕಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲು, ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕದಂಬರ ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಐತಿಹ್ಯಗಳೂ ಅವಕಾಶ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕ ದಿ|| ಶ್ರೀ ಹುಲ್ಲೂರು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಜೋಯಿಸರ ಅನೇಕ ಲೇಖನಗಳು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ.[18]

ಕದಂಬರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತಾಳಗುಂದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[19] ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿನ:'ಪಲ್ಲವರ ಅಂತಪಾಲರನ್ನು (ಗಡಿಯರಕ್ಷಕ ದಳ) ಮೊದಲು ಸೋಲಿಸಿದ್ದು, ಶ್ರೀ ಪರ್ವತದವರೆಗಿನ ಘೋರಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಠಾಣ್ಯ ಹೂಡಿದ್ದು, ಪಲ್ಲವರ ಅಧೀನ ರಾಜರಾಗಿದ್ದ ಬೃಹದಾಣರು ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡಿದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪಲ್ಲವರಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪ್ರೇಹಾರದ ವರೆಗಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು, ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವರಗಳು ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲು ಅವಕಾಶ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಶ್ರೀ ಹುಲ್ಲೂರು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಜೋಯಿಸರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಅವರ ಲೇಖನಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತಾಳಗುಂದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿನ ಶ್ರೀ ಪರ್ವತ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ತ್ರಿಪರ್ವತ' ಎಂಬ ಭಿನ್ನಪಾಠವಿರುವಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಅವರು ಈ ತ್ರಿ ಪರ್ವತವನ್ನು ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಉಂಕೆದುರ್ಗದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಉಚ್ಚಂಗಿಯೆಂಬ ಬೆಟ್ಟಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.[20] ಶ್ರೀ ಹುಲ್ಲೂರು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಜೋಯಿಸರಾದರೋ ಇದನ್ನು ಹರಪ್ಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.[20A] ಹಾಗೆಯೇ, ಇದೇ ಶಾಸನದ 'ಪ್ರೇಹಾರ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರೇಮಾರ' ಎಂಬ ಪಾಠವಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಜೋಯಿಸರು ಇದನ್ನು ವೇದಾವತಿ ನದಿಯೆಂದು ತಮ್ಮ ಲೇಖನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.[20B] ಇದರಿಂದ ಕದಂಬರ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದ ಪೂರ್ವದ ಎಲ್ಲೆ ತ್ರಿಪರ್ವತ ಮತ್ತು ವೇದಾವತಿ ನದಿಗಳ ಅಂಚಿನವರೆಗೂ ಆವರಿಸಿತ್ತೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಶ್ರೀ ಪೈ ಅವರು ಸೂಚಿಸಿರುವ ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಉಚ್ಚಂಗಿ ಎಂಬ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನೇ ಪೋಷಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಂಧ್ರದ ನಾಗರ್ಜುನಕೊಂಡವನ್ನು ಶ್ರೀ ಪರ್ವತವೆಂದು ಪ್ರಾಕೃತ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕರೆದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (Epigraphia Indica Vol. XX No. 1)

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯ ಮಯೂರಶರ್ಮನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಸೇನ್ದ್ರಕವೆಂಬುದು ಇಂದಿನ ಆಲೂರು, ಆದವಾನಿ, ಕರ್ನೂಲು ತಾಲೂಕು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದಂಥ ಸಿಂಧವಾಡಿ ನಾಡು ಎಂದು ಶ್ರೀ ಹುಲ್ಲೂರು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಜೋಯಿಸರು ಗುರುತಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.[21]

---

18 ಉದಾಹರಣೆ : ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿನ ಚಂದ್ರಹಾಸ ಉಪಖ್ಯಾನದ ನಾಯಕ ಚಂದ್ರಹಾಸನನ್ನು ಕದಂಬ ಮಯೂರ ಶರ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿರುವುದು, ಇತ್ಯಾದಿ. ಹುಲ್ಲೂರು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಜೋಯಿಸರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಲೇಖನಗಳು, ಸಂ : ಲಕ್ಷ್ಮಣ್ ತೆಲಗಾವಿ, ಡಾ| ಎಂ.ವಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ್, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ೧೯೭೬. ಪು. ೧೫೫-೧೭೧

19 ಎ.ಕ., ಸಂ. ೭, ಶಿಕಾರಿಪುರ, ೧೭೬ ತಾಳಗುಂದ, ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು. ೪೫೦ (೬ನೇ ಸಾಲು)

20 ಜಯ ಕರ್ನಾಟಕ, ಸಂಪುಟ ೧೧, ಪುಟ, ೧೦೭

20A ಹುಲ್ಲೂರು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಜೋಯಿಸರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಲೇಖನಗಳು ಪು. ೩೨೯

20B ಆದೇ ಪುಟ. ೨೭೯

21 ಆದೇ, ಪು, ೩೮೨

ಕ್ರಿ.ಶ. ಸುಮಾರು ೧-೨ನೇ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದವರೆಗೆ ಬಾಣರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಈಗಿನ ಕೋಲಾರ ; ಆಂಧ್ರದ ಚಿತ್ತೂರು, ಕಡಪ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಧರ್ಮಪುರಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಆರ್ಕಾಟು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಹಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಳಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತನೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇವರನ್ನೇ ಬೃಹತ್ ಬಾಣರೆಂದು ತಾಳಗುಂದದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗಿರುವುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಇಂದಿನ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಪಲ್ಲವರ ಕಂಚಿಗೂ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಸರಿ ಸುಮಾರು ಮಧ್ಯಭಾಗ ಇದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಕದಂಬರು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಧೈರ್ಯ ಸಾಹಸಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ನೆಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಆಸುಪಾಸಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ; ಅದರಲ್ಲೂ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಪ್ರದೇಶವೇ ಅದರ ಹೃದಯ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜವಂಶವೊಂದರ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನವಾಗಿಯಾಗಲೀ ಅಥವಾ ನಂತರದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿಯೊಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ : 'ನೊಳಂಬಳಿಗೆ ನಾಡು.' ಇದು ನೊಳಂಬರ ನೊಳಂಬವಾಡಿಯ ಮೂಲಪ್ರದೇಶವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಎಂಬುದು ಕೂಡ ಕದಂಬರ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (ಸಾಂತಳಿಗೆ ಎಂಬುದು ಇದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ) ಆದರೆ ಕದಂಬಳಿಗೆಯು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಕದಂಬರ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕದಂಬರ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬಾದಾಮಿ ಚಲುಕ್ಯರ ವಶವಾಯಿತು. ಆಗ ಇದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವರ 'ಉಚ್ಚಶೃಂಗ ವಿಷಯ'ದಲ್ಲಿ ಅಂತರಗತವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾಯಿರದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಿಂದಷ್ಟೇ ಕಂಡು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಮೇಲೆಯೇ ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ; ಒಂದು ರಾಜವಂಶ ಪತನದ ನಂತರ, ಅವರು ಆಳಿಹೋದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡವರು, ತಾವು ಸಾಧಿಸಿದ ದಿಗ್ವಿಜಯದ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಆಳಿ ಹೋದ ರಾಜ ವಂಶಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲೇ, ಆ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಶ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ದಿಗ್ವಿಜಯದ ಅಹಂ ಅನ್ನು ಮೆರೆಸುವ ರೀತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ : ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ವಶಕ್ಕೆ ನೊಳಂಬವಾಡಿಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವಷ್ಟೇ ಬಂದಿತು. ಆ ಭಾಗವನ್ನು ತಾವು ನೊಳಂಬರ ವಿರುದ್ಧ ಸಾಧಿಸಿದ ವಿಜಯವೋ ಎಂಬಂತೆ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨,೦೦೦ ಎಂದು ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯಿಂದ ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಇವರ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದ ಗಂಗರ ಗಂಗವಾಡಿ ಪ್ರದೇಶದ ಅಲ್ಪಭಾಗವನ್ನು ಕೂಡ ಗಂಗವಾಡಿ-೯೬,೦೦೦ ಎಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದ ಹೊಯ್ಸಳರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಇತರ ಅನೇಕ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಪಾಂಡ್ಯರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ನಂತರ ಪಾಂಡ್ಯ ದೇಶವೆಂದು ಕರೆದಿರುವ ಅಂಶ ಹೊಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.[22]

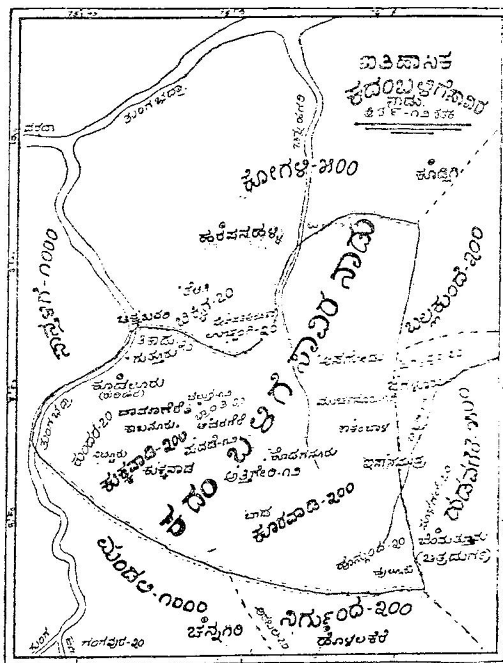
ಕ್ರಿ.ಶ. ೯ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಖ್ಯಾತವಾಗಿದ್ದ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾಸಿರ ಪ್ರದೇಶವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾಯಿರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿರುವ ದೇವಾಲಯುಗಳು ಕೇವಲ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಷ್ಟೇ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ನೈಷ್ಟಿಕ ತಪೋಧನರಾದ ಕಾಳಾಮುಖ ಸ್ಥಾನಿಕರ ಆವಾಸ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿದ್ದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ತಪೋಧನರನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ

22 ಸಿ.ವಿ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ : 'ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭೂಗೋಳ'. ಹರತಿಸಿರಿ, ಹರ್ತಿಕೋಟೆ, ೧೯೮೭ . ಪು. ೩೯೩

ಮಠಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದವು. ಕಾಕಂಬಾಳ ಸ್ಥಳವು ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾಳಾಮುಖ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದು ಪಂಚ ಮಠ ಸ್ಥಾನವೆಂದು ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಿತಲ್ಲದೆ ಜೈನ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಆಸಗೋಡು ಕೂಡ ಒಂದು ಕಾಳಾಮುಖ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನೋಕ್ತವಾಗಿರುವ ಬಹುತೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶೈವ ಪರವಾಗಿದ್ದು, ಒಂದೊಂದು ದೇವಾಲಯವೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸ್ಥಾನಿಕವನ್ನು ಪಡೆದ್ದಿದಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೪ರ ನಂತರ, ವೈಷ್ಣವ ದೇವಾಲಯಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಗನೂರು ಅಗ್ರಹಾರದ ವಿಷ್ಣುದೇವರು, ಬಾಡದ ಅಗ್ರಹಾರದ ನಾರಾಯಣದೇವರು, ಎಲವಟ್ಟಿಯ ನಾರಾಯಣ ದೇವರು ಮತ್ತು ದಾವಣಗೆರೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ವಾಸುದೇವ ದೇಗುಲಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೬೪ರಲ್ಲಿ ಜಕ್ಕಿ ಎಂಬುವವಳು ಕಾಕಂಬಾಳದಲ್ಲಿ ಬಸದಿಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಕ್ಯಾಸಾಪುರಂ

ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬಸದಿಯ ರಾಮಚನ್ದ್ರ ಕಿತ್ತ್ರಯ್ಯ ಎಂಬುವವನ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೨ರ ಕಂದಗಲ್ಲು ಗ್ರಾಮದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಜಿನಾಲಯದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಶಾಬನೂರಿನ ಶಾಸನವೊಂದು ಶ್ರೀಮತ್ ಪಿರಿಯ ದಂಡನಾಯಕಿತಿ ಕಾಳಿಯಕ್ಕವ್ವೆ ಎಂಬುವವಳಿಂದ ಪಾರ್ಶ್ವದೇವರ ಬಸದಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಕದಂಬಳಿಗೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದವು ; ಅನಾದಿ ಅಗ್ರಹಾರ ತೆಂಕಣ ಅಯ್ಯಾವೊಳೆಯೆಂದು ಕೊಡಗನೂರನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಬೆಳ್ಳೂರು, ಬಾಡದ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬೂರು ಸ್ಥಳಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಗ್ರಹಾರಗಳಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಮವಾಗಿ ೮೪, ೧೨೦, ೫೨, ೨೬೦ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮಹಾಜನರನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದವು. ಮಣಲಕೆರೆ, ಬನವಾಸಿನಾಡಿನ ತುಂಬೆಗನಹೊಸೂರು ಸ್ಥಳಗಳು ಕೂಡ ಅಗ್ರಹಾರಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಪ್ರದೇಶವು ಸಮಕಾಲೀನವಾಗಿಯಾಗಲೀ ಅಥವಾ ನಂತರದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ, ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಗ್ರಾಮಗಳ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಂದಿನ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಾವಣಗೆರೆ, ಹರಿಹರ, ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಜಗಳೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹೊಳಲಕೆರೆ ಹಾಗೂ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲೂಕುಗಳ ಹಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ಆಶ್ರಿತ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿ ನೊಳಂಬ ಮತ್ತು ಗಂಗ ವಂಶೀಯರೂ, ನಂತರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ರಾಜಕುಮಾರರು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೦ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರರೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಪಾಂಡ್ಯರ ಆಳಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ನಾಡಿನ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಕ್ಷೀಣವಾಗುತ್ತದೆ. ○